

Топиб олинган нарсанинг ҳукми

09:09 / 12.06.2025 2108

Шариат ҳукми бўйича, йўқолган нарсани топиб олган киши уни омонат шаклида олиб туриб, топиб олганини эълон қилади. Эгаси чиқса, қайтариб беради. Агар топиб олинган нарсанинг эгаси чиқмаса, эгаси чиққанида тўлаш шарти билан топиб олган киши унга молик бўлади.

لَا أَقْرَبُ مَلَاسَ وَهِيَ لَعْلَلُ لَصَّيْبِ لَأَنْعُ، هُنَّ لَلِ يَضْرِي نَهْجُ لِدِلْخِ نَبْ دِي زَنْع
دَمْحْ أَوْ مَلْسُمْ هَاوْر. آهْفَرْعِي مَلْ أَمْ لَأَضْ وَهَفَّ لَأَضْ يَوَأْ نَمْ

Зайд ибн Холид ал-Жуханий розияллоху анҳудан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоху алайҳи васаллам:

«Ким йўқолган нарсани танитмай, ўзиники қилиб олса, залолатга кетувчидир», дедилар».

эканлигини исбот қилиши керак.

Ана шундай нарсаларни топиб олган одам бир йилгача омонат шаклида ушлаб туради. Бир йилгача эгаси чиқса, олади. Агар бир йил ичида эгаси чиқмаса, мабобо эгаси чиқиб қолса, тўлаб бериш шарти билан у нарса топиб олган кишининг мулкига айланади.

Гоҳида йўқолган нарса жонли ҳайвон бўлиши ҳам мумкин. Бу ҳолатда унинг ҳукми ўша ҳайвоннинг қандай ҳайвон эканлигига қараб, турлича бўлади.

Мисол учун, йўқолган ҳайвон қўй бўлиши мумкин. Бу ҳақда Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламдан сўровчи киши ҳам сўради. У зот соллаллоҳу алайҳи васаллам йўқолган қўй ёки топиб олган кишига ёки унинг эгасига ёки бўрига қолиши мумкинлигини айтдилар. Демак, қўй ўзини ўзи эплай олмайдиган бўлганлиги, бўрига ем бўлиб кетиш ёки шунга ўхшаш ҳолатга тушиш эҳтимоли кучли бўлганлиги учун уни топган одам дарҳол омонат шаклида сақлаб қўйиши, танитиши керак. Агар эгаси чиқса, беради, чиқмаса, ўзига қолади. Лекин бўрига ем бўлмаслиги керак. Акс ҳолда тайёр мол зое кетган бўлади. Қўй, эчки ва бошқа шунга ўхшаш ўзини ҳимоя қила олмайдиган ожиз ҳайвонлар ушбу ҳукм тахтига дохил бўлади.

Энди йўқолган ҳайвон туя бўлса-чи? Унга тегилмайди. У ўзини ўзи эплайди. Емини топиб ейди, сувини топиб ичади. Шунга ўхшаш ўзини ўзи эплайдиган, хавф-хатардан қочиб ёки учиб, қутулиб кетадиган қуён ёки кабутар каби жониворларга ҳам тегилмайди. Эгаси топиб, ўзи олмагунича, юраверадилар.

فَرَعًا لِّأَقْفٍ، قَرُولًا وَأَبَّ ذَلَّ طُقُلًا لِّلْإِنْعَامِ وَسَوْهَيْ لَعْلَلِ لِّصَّيْبٍ لِّلْإِنْسِ وَ
نُكْتًا وَ، أَهْقَفَنَّا سَافًا بَحْأَصْفَرَعَتْمَلْنِإِفَ، نَسْأَهْفَرَعْمُثَ، أَهْصَافَعْ وَأَهْأَكُو
مَلْسُمُ هَآوَرِ، هَيْلِإِهْدَافِرَدَلْنِمَآمَوِيْ أَهْبَلِإِطَءَاجْنِإِفَ، كَذْنَعَّعَّيْدُو

«Набий соллаллоҳу алайҳи васалламдан топиб олинган тилла ёки кумуш ҳақида сўралди. У зот:

«Унинг идиши ва боғичини танит. Сўнгра бир йил кут. Агар эгасини топмасанг, уни ишлатиб юборавер. Бас, у сенинг ҳузурингда омонатга қўйилган нарсадек бўлиб қолсин. Агар қачон бўлса ҳам, бир кун талабгори келса, уни унга адо эт», дедилар».

Муслим ривоят қилган.

Шарҳ: Демак, йўқолган нарса эгасини кутиш учун тайин қилинган вақтдан кейин ҳам топиб олувчи кишининг мулкига айланиб қолмас экан. Қачон эгаси талаб қилиб келса, унга тўлаб бериш лозим бўлар экан.

أَمْ هَرْدٌ وَأَلْبَحَّ عَرِي سَيَّ طُقُلَ طَقْتَلِ لِنَمْ : مَلَسَ وَهَيْلَعُ هَلَلِ لِي صَدَّ هَلَلِ لُؤْسَرَلِ اقْو
يَمْ أَيَّ أَسُّ هَفَّرَعِي لَفَ كَلَدَ قَوْفَ نَاكَ نِإْفِ يَمْ أَيَّ أَسَّ أَلَاثَ هَفَّرَعِي لَفَ كَلَدَ هَبَّ شَوْ
يَقْهَيْ بَلْ أَوْ يَنْ أَرْبَطَلْ أَوْ دَمَحْ أَوْ هَاورَ . أَوْ بَقُودَصَتَيْ لَفِ أَلِ أَوْ أَوْ بَحْ أَوْ عَجْ نِإْفِ

«Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Ким кичикроқ нарса - арқон, дирҳам ёки шунга ўхшаш нарса топиб олса, уни уч кунгача танитсин, агар ундан ортиқроқ нарса бўлса, олти кун танитсин. Эгаси келса, келди, келмаса, садақа қилиб юборсин», дедилар».

Аҳмад, Табароний ва Байҳақий ривоят қилганлар.

Ушбу ҳадисга биноан, баъзи уламолар «Топиб олинган нарсанинг ҳажмига ва қийматига қараб, унинг эгасини кутиш қисқа ёки узоқ бўлади. Энг оз кутиш уч кун, энг узоғи бир йилдир», деганлар.

دَحَّ أَنْ بُلْحَيِ الْ : لِقَ مَلَسَ وَهَيْلَعُ هَلَلِ لِي صَيَّ بِنَلِ لِنَعُ : هَنْعُ هَلَلِ يَضَرَّرْمُ عِنْ بِنَعِ
هُمَاعَطَ لَقْتُنِي فَرَسَكُتَفُ هَتَبُرْشَمَ يَتَوْتُنَا مُكْدَحَّ بَحْيَا هَنْذَابِ أَلِ دَحَّ عَيْ شَامَ
هَنْذَابِ أَلِ دَحَّ عَيْ شَامَ دَحَّ أَنْ بُلْحَيِ أَلِ فِ : مَهَمَطَأُ مَهَيْ شَاوْمُ عُرُضُ مَهَلُ نُنْحَتِ أَمَّنِ
أَهَيْ فَنَاكَ نِإْفِ عَيْ شَامَ يَلَعُ مُكْدَحَّ يَتَأْ إِذِ : هَطْفَلَوْ : يَذْمُرْتَلِ أَوْ نَاخِي شَلْ أَوْ
نُكَيْ مَلْ نِإْوِ : لِمَحَيِ أَلِ وَبَرَشَيْ لَوْ بِلْتَحَيْ لَفِ هَلْ نَدَأْ نِإْفِ : هَنْذَاتَسَيْ لَفِ أَوْ بَحْ أَوْ
بِلْتَحَيْ لَفِ أَلِ أَوْ هَنْذَاتَسَيْ لَفِ دَحَّ أَوْ بَحْ أَوْ نِإْفِ : أَلَاثَ تَوْصِي لَفِ دَحَّ أَوْ هَيْ فِ
لِمَحَيِ أَلِ وَبَرَشَيْ لَفِ

Ибн Умар розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Ҳеч ким бировнинг ҳайвонини унинг изнисиз соғмасин. Сиздан бирортангиз ўзининг омборига келиб, идиши синдирилиб, озуқаси зое бўлишини хоҳлармиди? Албатта, ҳайвонларнинг елинларида уларнинг (эгаларининг) озуқалари сақланур. Ҳеч ким бировнинг ҳайвонини (эгасининг) изнисиз соғмасин», дедилар».

Икки Шайх ва Теримизий ривоят қилганлар.

Термизийнинг лафзида:

«Сиздан бир киши бир ҳайвон(нинг олди)га келса, уни соғиб олмасин. Агар унинг эгаси бўлса, ундан изн сўрасин. У изн берса, соғиб ичсин, лекин кўтариб олиб кетмасин. Лекин у ерда биров бўлмаса, уч марта овоз берсин. Унга биров жавоб берса, ундан изн сўрасин, бўлмаса, соғиб ичсин. Лекин кўтариб олиб кетмасин», дейилган.

Демак, соғин ҳайвонларнинг елинидаги сут ҳам ҳайвон эгасининг мулки ҳисобланади. Эгасининг розилигисиз у сутдан фойдаланиш ҳаром ҳисобланади. Ҳадиси шарифда сутли елин худди озуқа сақланадиган идишга, елиндаги сутни изнсиз соғиб олиш озуқа солинган идишни синдириб, ичидаги озуқани олиб кетишга ўхшатишмоқда.

Бир киши муҳтож бўлиб қолиб, сутли ҳайвон бор жойга борса, ҳайвоннинг эгасининг изнисиз, ўзича сутни соғиб олиши мумкин эмас. Албатта, эгасидан изн сўраши керак. Изн берса, соғиб ичсин. Бўлмаса, қайтиб кетсин. Шу билан бирга, изн бўлганда ҳам, фақат ўша ернинг ўзида хоҳлаганича ичсин, идишда олиб кетмасин. Чунки бу унинг ҳожатидан ташқари бўлади.

Агар сутли ҳайвон эгаси кўринмаса, уч марта овоз чиқариб, чақиритиш керак. Жавоб берса, ундан изн сўралади. Жавоб бермаса, музтар бўлганлик сабабидан соғиб ичиш мумкин, лекин сутни олиб кетиши мумкин эмас.

«Ҳадис ва ҳаёт» китобининг 21-жузидан олинди

Ушбу китоб Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Дин ишлари бўйича қўмитанинг 2022 йил 14 сентябрдаги 0307/7030-рақамли хулосаси асосида тайёрланди.